

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Πέρασαν μόλις πέντε χρόνια από την εισαγωγή του νέου ΠΚ (2019). Έκτοτε επιχειρήθηκε από το νομοθέτη σωρεία παρεμβάσεων στις διατάξεις του. Περίπου το 40% των διατάξεων του ΠΚ έχει αλλάξει και μάλιστα όχι πάντα μια φορά, αλλά επανειλημμένως, όπως σημειώνεται στα κατ'ιδίαν σχόλια του παρόντος έργου.

Επί πλέον, η νομολογία και οι επιστημονικές δημοσιεύσεις επιτέλεσαν σπουδαίο ερμηνευτικό έργο, στο οποίο οφείλουμε τη διεργασία της διαρκούς εξέλιξης της Επιστήμης μας. Στην παρούσα νέα έκδοση προστίθενται αναγκαίως περίπου 2.000 παραπομπές σε αποφάσεις και επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Αυτονόητα προέκυψε επιτακτική η ανάγκη εκτεταμένης αναθεώρησης του έργου μας, ώστε ο μελετητής να αντλεί ενημερωμένες και ακριβείς πληροφορίες πάνω στα ζητήματα που τον απασχολούν.

Χολαργός Οκτώβριος 2024

Μιχαήλ Πολυκ. Μαργαρίτης
Αρεοπαγίτης ε.τ.

Άντα Μαργαρίτη
Δικηγόρος παρ' εφέταις

ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

(Ν. 4619/2019, ΦΕΚ Α' 95/11.6.2019,
όπως τροπ. έως και τον Ν. 5108/2024)

1. Α. Το Ποινικό Δίκαιο. Αποτελεί κλάδο του Δημοσίου Δικαίου και διακρίνεται σε ουσιαστικό και σε δικονομικό. Αντιδιαστέλλεται η ποινικά κολάσιμη πράξη από παράβαση των κανόνων της ηθικής της κοινωνίας, οι οποίοι έχουν όμως κοινές ρίζες με αυτούς και βαίνουν εν μέρει παράλληλα. Δεν μπορούμε και σήμερα ακόμη να αγνοήσουμε την ύπαρξη των ηθικών κανόνων, με την έννοια ότι η Πολιτεία μη αποδεκτά χαρακτηρίζει ως εγκλήματα πράξεις κείμενες στην περιοχή του ηθικής αδιάφορου, μόνο και μόνο επειδή απλώς την εξυπηρετεί (σχετ. Κοτσαλής, ΠοινΔ Ι 2005 σ. 1 επ.). Βλ. άρθρ. 14 αρ. 12, για τις παραβάσεις τάξεως, διοικητικές παραβάσεις κ.λπ.

2. Σκοπός του ποινικού δικαίου. Σύμφωνα με ευρέως υποστηριζόμενη άποψη έγκειται στην προστασία ιδιαίτερα σημαντικών έννομων αγαθών (αξιών, συμφερόντων. Κοτσαλής, ΠοινΔ Ι 2005 σ. 9 επ., όπου βλ. κ.ά. απόψεις). Για την έννοια του έννομου αγαθού, βλ. άρθρ. 14. Για τις θεωρίες περί ποινής, βλ. εισαγ. σημ. άρθρ. 50-58.

3. Β. Το ιστορικό και τα χαρακτηριστικά του προϊσχ. Ποινικού Κώδικα. Με το άρθρο μόνο του ν. 1492 της 17/17 Αυγούστου 1950 κυρώθηκε ο Ποινικός Κώδικας που καταρτίσθηκε από την Επιτροπή του ν. δ/τος 222/1947. Πριν από τον ΠΚ και από το έτος 1834 ίσχυσε ο ΠΝ, έργο του βαυαρού νομομαθούς ν. Maurer, μέλους της αντιβασιλείας του Όθωνα που ήταν εναρμονισμένος στα ιδεώδη της γενικής πρόληψης (Feuerbach). Υπόδειγμα εκείνου του ΠΝ υπήρξε ο βαυαρικός ΠΚ του 1813, δημιούργημα του von Feuerbach, που αποτελούσε απαύγασμα των αρχών του Διαφωτισμού. Ο πρώτος ποινικός νόμος της νεότερης Ελλάδας υπήρξε το "Απάνθισμα των εγκληματικών" (Β Εθνοσυνέλευση του Άστρους) που εισήχθη από 17.4.1823, με βάση τους "νόμους των αιμνήστων ημών βυζαντινών αυτοκρατόρων". Με το π.δ. 283/1985 (ΦΕΚ Α 106) πραγματοποιήθηκε η μεταγλώττιση του ΠΚ, η οποία δεν ενέχει τροποποίησή του, αφού υπερισχύει το αρχικό κείμενο, κατά το άρθρ. 36 § 3 εδ. ε του ν. 1406/1983 (ΑΠ 1450/93 ΠΧ ΜΓ 1268. 1302/86 ΠΧ ΛΖ 98).

4. Στη διάρκεια της εφαρμογής του ο ΠΚ αυτός υπέστη αλλεπάλληλες τροποποιήσεις, προκειμένου είτε να ρυθμιστούν νέα δεδομένα, είτε να ασκηθεί αντεγκληματική πολιτική με βάση συγκεκριμένα περιστατικά. Ιδιαίτερα απασχόλησαν τη θεωρία ορισμένες μεταβολές που είχαν εμφανή τα ίχνη της επίκαιρης και εν θερμώ νομοθετικής παρέμβασης, χωρίς να εναρμονίζονται με τις γενικές αρχές του ΠΚ. Το ίδιο ισχύει και για τη θέσπιση, διά μέσου ειδικών νόμων, ανάλογων ρυθμίσεων. Ιδιαίτερα μετά την καθοριστική επίδραση που άσκησε στο δικαιοκ. σύστημα το Σύνταγμα του 1975 ήταν φανερό, ότι ο ΠΚ είχε ανάγκη ενός ριζικού εκσυγχρονισμού, αλλά και «ιδεολογικού αποχρωματισμού», ώστε να ανταποκριθεί στις σύγχρονες αντιλήψεις τόσο για την αντεγκληματική πολιτική, όσο και για την προστασία του πολίτη από την κατάχρηση της ποινικής καταστολής και την εφαρμογή της αρχής του κράτους δικαίου (ΑιτΕκθ του νέου ΠΚ).

5. Γ. Ιστορικό και χαρακτηριστικά του νέου ΠΚ (ν. 4619/2019). Η επιτροπή

σύσταξης του νέου ΠΚ εκκίνησε από τις επεξεργασίες των προηγούμενων νομοπαρασκευαστικών επιτροπών υπό την Προεδρία των Καθηγητών Ν. Ανδρουλάκη και Χ. Μυλωνόπουλου και ιδίως εκείνες του Σχεδίου ΠΚ που εκπόνησε η επιτροπή υπό την Προεδρία του Καθηγητή Ι. Μανωλεδάκη, το έργο της οποίας ολοκληρώθηκε υπό την Προεδρία της Καθηγήτριας Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, μετά το θάνατο του αλησμόνητου Προέδρου της. Σημαντική είναι η εμπειριστατωμένη Εισηγητική Έκθεση που συνόδευσε το Σχέδιο εκείνο, το οποίο επεξεργάστηκαν στη συνέχεια άλλες δύο Επιτροπές υπό την Προεδρία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Β. Μαρκή (ΑιτΕκθ του νέου ΠΚ).

6. Η νομοπαρασκευαστική επιτροπή που συστάθηκε με την απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης και συμπληρώθηκε με διαδοχικές αποφάσεις του ίδιου Υπουργού, αποτελούνταν από τους: Χριστόφορο Αργυρόπουλο, δικηγόρο, ως Πρόεδρο, Σταύρο Μαντακιολίδη, Αντεισαγγελέα Αρείου Πάγου ε.τ., Θεόδωρο Τζανάκη, Πρόεδρο Εφετών κατά τον ορισμό της επιτροπής και ήδη Αρεοπαγίτη, Δημοσθένη Στίγγα, Πρόεδρο Πρωτοδικών, κατά τον ορισμό του και ήδη Εφέτη, Ελισάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου, Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Στέφανο Παύλου, Καθηγητή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Ηλία Αναγνωστόπουλο, Καθηγητή Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεώργιο Δημήτρη, Επίκουρο Καθηγητή Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Παναγιώτη-Κοσμά Βασιλακόπουλο, δικηγόρο. Ο κ. Βασιλακόπουλος δεν κατέστη δυνατό να μετάσχει, μετά τις αρχικές συνεδριάσεις και ορίστηκε ως αντικαταστάτης του ο κ. Παναγιώτης Καζής, δικηγόρος, ο οποίος μετείχε ως το τέλος των εργασιών της επιτροπής. Στις συνεδριάσεις της επιτροπής μετείχαν συμβουλευτικά για τα ζητήματα των ποινών η Τ. Τζαννετάκη και γι' αυτά του κυβερνοχώρου ο Δ. Κιούπης, Καθηγητές του Ε.Κ.Π.Α., οι οποίοι ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση που τους απηύθυνε η επιτροπή με σύμφωνη γνώμη του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κ. Ν. Παρασκευόπουλου (ΑιτΕκθ του νέου ΠΚ).

7. Εφόσον βάση σύνταξης του νέου Κώδικα αποτελούσε ο ισχύων Ποινικός Κώδικας, το έργο της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής που διαμόρφωσε το τελικό Σχέδιο, ήταν σαφώς οριοθετημένο. Ήταν κατ' αρχήν ο εξορθολογισμός και εκσυγχρονισμός του συστήματος ποινικών κυρώσεων, η «ανακαίνιση» διατάξεων του Ειδικού Μέρους που με την πάροδο του χρόνου έχουν χάσει τη σημασία και τη ρυθμιστική τους εμβέλεια και η αντιμετώπιση ζητημάτων, που επηρεάζονται από την αληθώς επαναστατική τεχνολογική πρόοδο και τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές σε εθνικό και οικουμενικό επίπεδο. Τα εγκλήματα που τελούνται στο Διαδίκτυο, το διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα, οι νεοφανείς μορφές εγκλημάτων ασύμμετρης βίας, επέβαλαν τη νομοθετική αλλαγή. Εξ άλλου η ανάγκη τήρησης της αρχής της αναλογικότητας (εγκλήματος και ποινής) που παραβιάστηκε, είτε με ειδικούς νόμους, είτε με τροποποιήσεις του ΠΚ, επέβαλαν να διατηρηθεί, στο μέτρο του δυνατού, το δικαιοκρατικό και ανθρωποκεντρικό πνεύμα, αλλά και η συστηματική δομή του ΠΚ, επάνω στην οποία στηρίχθηκε η νομολογιακή και θεωρητική επεξεργασία του Ποινικού Δικαίου (ΑιτΕκθ του νέου ΠΚ).

8. Ενόψει αυτών, το Σχέδιο ΠΚ τήρησε τη σειρά αρίθμησης των άρθρων, παρ' ότι καταργήθηκαν ή ενοποιήθηκαν αρκετές διατάξεις ή οι τίτλοι ορισμένων άρθρων, αλλά και το περιεχόμενο ορισμένων κεφαλαίων, λόγω μεταφοράς διατάξεων από ένα κεφάλαιο σε άλλο. Ο αριθμός κάθε άρθρου που καταργήθηκε, δεν αναφέρεται πλέον στο κείμενο του νέου ΠΚ, ούτε καλύπτεται από άλλο άρθρο με διαφο-

ρετικό περιεχόμενο (εκτός ελαχίστων περιπτώσεων), διότι, διαφορετικά, αυτό θα οδηγούσε σε νέα αρίθμηση (ΑιτΕκθ του νέου ΠΚ).

9. Δ. Οι Βασικές Αρχές του νέου ΠΚ. Το σύγχρονο Ποινικό Δίκαιο επιδιώκει την αποτελεσματική προστασία των έννομων αγαθών και την ουσιαστική εξασφάλιση του προσώπου από τις παραδοσιακές καταχρήσεις της ποινικής καταστολής. Καθήκον ειδικότερα του ποινικού νομοθέτη στο πλαίσιο ενός ΠΚ είναι να αξιολογήσει το κανονιστικό παρόν, με κριτήριο τις υπάρχουσες, αλλά και τις διαφαινόμενες ανάγκες, ώστε να ορίσει ένα σύνολο ρυθμίσεων, με σταθερά ενοποιητικά στοιχεία, που θα καταστήσουν αποτελεσματική την άσκηση της αντεγκληματικής πολιτικής, που οργάνώνει ο Κώδικας και την προστασία της ελευθερίας των κοινωνιών, την οποία εγγυάται το Σύνταγμα. **Οι βασικές αρχές που διέπουν τον νέον ΠΚ είναι οι ακόλουθες:**

i. Η αρχή της νομιμότητας του εγκλήματος και της ποινής, που καθιερώνει το άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος (βλ. ιδίως άρθρα 1 και 2 ΠΚ).

ii. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου, που επιβάλλει το Σύνταγμα στο άρθρο 2 παρ. 1 και εξειδικεύει στο άρθρο 7 παρ. 2, 3 και 4 (βλ. ιδίως άρθρο 137Α ΠΚ και τα κεφάλαια για την προστασία της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας, του ιδιωτικού απορρήτου κλπ).

iii. Η αρχή της αναλογικότητας, όπως ορίζεται στο Σύνταγμα στο άρθρο 25 παρ. 1 εδ. 4 τόσο για την *in abstracto* ποινική προστασία των εννόμων αγαθών, όσο και την *in concreto* εξειδίκευσή της (βλ. ιδίως άρθρα 79 επ. ΠΚ για την «ανάλογη και δίκαιη τιμωρία του εγκλήματος»).

iv. Η αρχή της ενοχής, με βάση την οποία η καταδίκη για αξιόποινη πράξη προϋποθέτει δόλο ή αμέλεια του δράστη (άρθρο 26 ΠΚ) και αποκλείει την αντικειμενική ευθύνη. Η ποινική ευθύνη προκύπτει από το ενέργημα του δράστη, ο οποίος, όμως, νοείται ως «ελεύθερος και υπεύθυνος» άνθρωπος, ως φορέας «ελευθερίας βούλησης» και επομένως υπόλογος για τα αποτελέσματα της δραστηριότητας, την οποία απαγορεύει ο νόμος. Ο νόμος, έκφραση της «γενικής βούλησης» στη δημοκρατική Πολιτεία, δεν περιορίζει την ατομική ελευθερία, αλλά την συναρμόζει με την κοινωνική ευθύνη, ως «δικαιοσύνη προς έτερον».

v. Η δημοκρατική αρχή, η οποία εξασφαλίζεται με την αρχή της νομιμότητας (άρθρο 1 ΠΚ), με την προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος, την προστασία της ελεύθερης και αβίαστης άσκησης του εκλογικού δικαιώματος κ.λπ.

vi. Η φιλελεύθερη αρχή ή αρχή της προσωπικής αυτονομίας (όπως εξειδικεύεται ιδίως στα εγκλήματα κατά της προσωπικής επικοινωνιακής ή γενετήσιας ελευθερίας και της ποινικής προστασίας της ιδιωτικής ζωής), καθώς και τον κανόνα [έτσι στο πρωτότυπο] «εν αμφιβολία υπέρ της ελευθερίας (*in dubio pro libertate*)». Με το κριτήριο αυτό οριοθετούνται νομοθετικά τα εγκλήματα, ώστε να αποβαίνει το Ποινικό Δίκαιο, όχι μόνο μέσο προστασίας των εννόμων αγαθών, αλλά και μέτρο ελευθερίας των πολιτών.

vii. Η αρχή της ισότητας, η οποία, εκτός από την τυπική ισότητα «ενώπιον του νόμου» και «εντός του νόμου», κατοχυρώνεται και ως αναλογική ισότητα στο άρθρο 4 του Συντάγματος. Με βάση την τυπική ισότητα οι φορείς πολιτικών αξιωματών που έχουν προσωπικά την προστασία κάθε πολίτη [έτσι στο πρωτότυπο]. Με βάση την αναλογική ισότητα η χρηματική ποινή προσδιορίζεται με βάση την πραγματική οικονομική δυνατότητα του υπαιτίου.

viii. Η αρχή του κοινωνικού κράτους και ειδικότερα οι κρατικές υποχρεώσεις για την προστασία της οικογένειας, της παιδικής ηλικίας και της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Με βάση την αρχή αυτή στον Κώδικα εντάχθηκαν διατάξεις που συνιστούν την ποινική προστασία των ανηλίκων, αλλά και την ποινική μεταχείρισή τους με κριτήριο, όχι την τιμωρία, αλλά την αναμόρφωση και τη θεραπεία, που θα επιτρέψει την κοινωνική ένταξή τους. Πέραν αυτών πρέπει να αναφερθεί η ποινική προστασία των εργαζομένων από καταχρήσεις της εργασιακής εξάρτησής τους, καθώς και η κατάργηση του άρθρου 247 του ισχύοντος ΠΚ για την απεργία των δημοσίων υπαλλήλων, η οποία έθιγε τη συνδικαλιστική ελευθερία.

ix. Η αρχή της επιείκειας. Η αρχή αυτή εκφράζεται στον Κώδικα με επιεικείς θεσμούς (όπως είναι οι περιπτώσεις δικαστικής άφεσης της ποινής και το αξίωμα *in dubio pro mitiore*) και έχει ως σκοπό να προσαρμόσει τον κανόνα ουσιαστικού ποινικού δικαίου στις ιδιομορφίες της συγκεκριμένης περίπτωσης. Η αρχή της επιείκειας αντιμετωπίζει τις *in concreto* ιδιαιτερότητες με ηπιότητα, όχι δηλαδή εις βάρος του κατηγορουμένου (που σημαίνει υπέρ της ελευθερίας και της ανθρώπινης προσωπικότητας, ως αυταξίας). Η ηπιότητα και η επιείκεια δεν αποτελεί ρήτρα που διασφαλίζει άνιση (χαριστική ή προνομιακή) μεταχείριση, αλλά πολιτισμικό μόρφωμα, που ανατρέπει στην αρχαιοελληνική σκέψη («ταυτόν άρα δίκαιον και επιεικές» κατά τον Αριστοτέλη), το πλαίσιο διαμόρφωσης του οποίου είναι η «πόλις» και τελικά η δημοκρατία (Παρασκευόπουλος, Τα θεμέλια του Ποινικού Δικαίου, 2008, σελ. 35-37).

x. Η αρχή της επικουρικότητας του ποινικού δικαίου. «Η ποινή αποτελούσα την ενεργότεραν και βαθύτερον εν τη προσβολή των εννόμων αγαθών του ατόμου, χωρούσαν έννομον βίαν αφ' ενός μεν αναδεικνύεται πρόσφορος, όπως παράσχη προστασίαν της εννόμου τάξεως μη δυναμένην να παρασχεθή υπό των άλλων νομικών κυρώσεων, αφ' ετέρου δε πάλιν και επιβάλλει εις τον νομοθέτην μείζονα περίσκεψιν και μέριμναν προς εξασφάλισιν ορθού χειρισμού της ποινικής εξουσίας της πολιτείας υπό των οικείων κρατικών οργάνων» (Χωραφάς, Ποινικόν Δίκαιον, 1978, σελ. 5-6).

xi. Τέλος η αρχή του κράτους δικαίου, η οποία κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα ως «αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου», ώστε να αναδεικνύει τη διαλεκτική σχέση, το αδιαίρετο της προσωπικής ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η δικαιοκρατική αρχή, με την ουσιαστική έννοιά της, είναι η «ελευθερία με ισότητα». Πρόκειται για ένα πλέγμα αρχών και αξιών του Συντάγματος που δεσμεύει όχι μόνο την εκτελεστική, αλλά και τη νομοθετική εξουσία και συναρτάται με την ανεξαρτησία των δικαστών, που είναι «συνειδητά δεσμευμένοι στο νόμο». (ΑιτΕκθ νέου ΠΚ).

10. Ε. Οι μετά την εισαγωγή του τροποποιήσεις και νέες διατάξεις του νέου Ποινικού Κώδικα. Τροποποιήσεις και διορθώσεις με την ΠΝΠ της 27.6.2019 που κυρώθηκε το ν. 4623/2019. Λίγες μόνο μέρες μετά την ψήφιση του νέου ΠΚ έγιναν νέες παρεμβάσεις στα άρθρ. 8, 20, 81, 127, 132, 169, 289, 292Α, 298, 463 αυτού.

11. Τροποποιήσεις κ.λπ. με το ν. 4637/2019. Είναι γνωστό ότι ο Ποινικός Κώδικας έχει πάντα και ένα «πολιτικό πρόσημο». Έτσι, με την πολιτική μεταβολή η νέα Κυβέρνηση θεώρησε ότι ορισμένες από τις διατάξεις του παρόντος νέου ΠΚ έπρεπε να τροποποιηθούν. Παρεμβάσεις έγιναν στα άρθρ. 57, 79, 80, 94, 99, 104Α, 110Α, 137Α, 142, 142Α, 159, 159Α, 168, 169Α, 173, 187, 187Α, 213, 235, 236, 237, 237Β, 272, 290, 290Α, 291, 308, 336, 374, 405, 463 και 465 (μεταβατική διάταξη) του ΠΚ, επανέφερε δε ως αδίκημα σε βαθμό μάλιστα πλημμελήματος και τη «διατάραξη της ησυχίας». Οι παρεμβάσεις του νέου νομοθέτη είναι σχεδόν ασήμαντες, παρά τις

διακηρύξεις πολιτικών προσώπων. Πάντως, κατά το άρθρ. 2 ΠΚ αναδρομικά ισχύει ο εκάστοτε ηπιότερος για τον κτγρ νόμος.

12. Τροποποιήσεις με τους Ν. 4777/2021, 4855/2021 και 4871/2021. Η ροπή προς νέες τροποποιήσεις συνεχίστηκε με τους εν λόγω νόμους. Έγιναν παρεμβολές στα άρθρ. 8, 43, 79, 80, 81, 82, 83, 94, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 104Α, 104Β, 105, 105Α, 105Β, 106, 107, 108, 109, 110, 110Α, 113, 119, 129, 129Α, 134, 159, 159Α, 168, 169Α, 187Β, 191, 207, 208, 211, 216, 224, 235, 236, 263Α, 264, 265, 268, 270, 272, 273, 275, 277, 279, 281, 285, 286, 289, 290, 290Α, 291, 292Α, 293, 299, 308, 309, 310, 314, 315Α, 323Α, 331, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 343, 344, 345, 348Α, 349, 351Α, 353, 360, 360Α, 372, 375, 377, 380, 381, 385, 386, 386Α, 390, 394, 396, 398, 404, 405, 463 και 465.

13. Τροποποιήσεις κ.λπ. με τους Ν. 4908/2022, 4947/2022, 5002/2022, 5005/2022, 5023/2023, 5039/2023, 5090/2024 και 5108/2024. Ο νομοθέτης δεν φαίνεται να είναι ικανοποιημένος, ούτε με τις απομένουσες διατάξεις του νέου ΠΚ (2019) και παρανέβη και πάλι στον κώδικα και συγκεκριμένα στα άρθρα 5, 8, 13, 47, 52, 57, 69, 72, 80, 80Α, 81, 82Α, 83, 84, 85, 94, 99, 101, 104, 104Α, 105, 105Α, 105Β, 106, 108, 114, 122, 123, 127, 133, 159, 159Β, 168, 169Α, 182, 186, 187, 187Α, 202, 207, 209, 210, 210Α, 210Β, 211, 212, 235, 236, 237, 264, 265, 265Α, 289, 290Α, 291, 302, 330, 333, 346, 348Α, 348Γ, 358, 361, 363, 365, 368, 370Α, 370Ε, 370ΣΤ, 372, 374, 377, 378, 379, 379Α, 381, 386Α, 394, 394Α, 405.

14. Αποτιμήσεις των τροποποιήσεων. Μετά τις πολλαπλές παρεμβάσεις τα σχετικά κεφάλαια του ΠΚ θυμίζουν το μυθικό πλοίο “Αργώ”, το οποίο μετά από επανειλημμένες επισκευές δεν είχε κανένα από τα αρχικά του ξύλινα μέρη. Οι πλείστες των τροποποιήσεων καθιστούν αυστηρότερες τις ποινικές κυρώσεις. Επικρατεί η αρχή της «μηδενικής ανοχής» στις νέες διατάξεις και μεταβάλλουν αποφασιστικά το φιλελεύθερο μοντέλο του νέου ΠΚ (2019). Τα ήδη υπάρχοντα ζητήματα της καθυστέρησης στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης προβλέπεται ότι θα επιταθούν, λόγω της ενασχόλησης σε κάθε υπόθεση με μεταβατικό δίκαιο και επιλογή του επιεικέστερου για τον κτγρ νόμου (άρθρ. 1 και 2). Επί πλέον θα επιβαρυνθούν ακόμη περισσότερο οι ήδη ανεπαρκείς υπερπλήρεις φυλακές, όπου ως επί το πλείστον οι συνθήκες είναι ασφυκτικές, πρόβλημα που οδηγεί σε επανειλημμένες καταδίκες μας από το ΕΔΔΑ. Αλλά και από έποψη Κράτους Δικαίου, οι διαρκείς τροποποιήσεις των νόμων καθιστούν προβληματική την ποιότητα της Δημοκρατίας μας (*corruptissima re publica plurimae leges* = όσο περισσότεροι είναι οι νόμοι, τόσο περισσότερο το Κράτος είναι διεφθαρμένο, κατά τον Τάκιτο!).

15. ΣΤ. Ποινικός Κώδικας και ειδικοί ποινικοί νόμοι. Βλ. περί τούτων άρθρ. 12.

16. Ζ. Ποινικός Κώδικας, ΣυνΘΕΕ και ΕΣΔΑ. Υπάρχουν πολλές διατάξεις της ΕΣΔΑ που ρυθμίζουν ζητήματα απόμεινα του ΠΚ. Μνεία θα γίνεται σε κάθε διάταξη, όπου κρίνεται αναγκαίο. Για τη σχέση με ΣυνΘΕΕ, βλ. Μυλωνόπουλο Υπερ 1991.1069. Για το Ποινικό Δίκαιο και αποφάσεις-πλαίσιο της ΕΕ, βλ. Παύλου, ΠΧ ΝΔ 961. Προς ένα ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο; Βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη, ΠΧ ΝΓ 961· Για την ποινική αρμοδιότητα των ΕΚ, βλ. Μουζάκη, ΠΧ ΝΔ 485.

17. Η. Διάφορα ζητήματα. Για την ερμηνεία των κανόνων του ποινικού δικαίου, βλ. άρθρ. 1 αρ. 20-27.

ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Γενική Εισαγωγή άρθρ. 1-133

1. Βλ. ανωτ. Γεν. Εισαγ. στον ΠΚ. Το πρώτο βιβλίο χωρίζεται σε οκτώ Κεφάλαια, στα οποία κατά βάση τηρείται η δομή του προϊσχ ΠΚ. Προσδιορίζονται δηλ. αρχικά οι γενικοί κανόνες και ακολουθεί η ανάλυση των βασικών για την κατάφαση του αρχικού αξιοποιήσιμου στοιχείων (αρχικό αδίκημα, υπαιτιότητα, τελικό αδίκημα και ενοχή), οι διατάξεις διευκρίνισης του αξιοποιήσιμου (απόπειρα – συμμετοχή) και στη συνέχεια οι διατάξεις για τις ποινές, οι οποίες αντιστοίχα ταξινομούνται σε εκείνες που αναφέρονται στην απειλή των ποινών, σε εκείνες που ρυθμίζουν την επιμέτρηση και σε εκείνες που προσδιορίζουν τον τρόπο έκτισης των ποινικών κυρώσεων. Στο τέλος έχουν τοποθετηθεί οι διατάξεις σχετικά με την εξάλειψη του αξιοποιήσιμου και την ποινική μεταχείριση των ανήλικων δραστών αξιοποιήσιμων πράξεων. Βλ. περί τούτων ΑιτΕκθ νέου ΠΚ.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ο ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Στο πρώτο Κεφάλαιο του Γενικού Μέρους, με τίτλο «Ο Ποινικός Νόμος» περιλαμβάνονται οι βασικοί κανόνες του ποινικού δικαίου. Το Κεφάλαιο αυτό διακρίνεται σε τρεις ενότητες.

Ι. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1 Καμία ποινή χωρίς νόμο. Έγκλημα δεν υπάρχει χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της καθώς και την επιβλητέα γι' αυτή ποινή.

Συγγραφές, μελέτες κ.λπ.: Ανδρουλάκης, Nullum crimen sine lege certa ΠΧ ΚΓ 513^{*} Αργυρόπουλος, Ποιν. Διατάξεις με περιεχόμενο αβέβαιο και ασαφές, ΝοΒ 1984.735^{*} Βεγλερίδης, Αόριστος π. ν., ΝοΒ 1987.691^{*} Γιαννίδης, Η αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων (1989)^{*} Δέδες, Το έθιμο στο ποιν. δικ. (1972)^{*} ο ίδιος, Το έθιμον ως πηγή κανόνων του Ποινικού Δικαίου ΠΧ 1971.273^{*} ο ίδιος, η στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠΧ Ν 937^{*} προέλευση της αρχής ουδέν έγκλημα ουδεμία ποινή άνευ νόμου, Τιμ. Τ. Δελούκα Α σ. 203^{*} ο ίδιος, Η νέα νομιμοποίηση του Ποινικού Δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠΧ ΝΖ 769^{*} ο ίδιος, Η χρησιμότητα και η επάρκεια της δογματικής του ποινικού δικαίου στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, ΠΧ ΝΒ 580^{*} Δημητράτος, Απαγόρευση μεταβολής της νομολογίας στο ποινικό δίκαιο, Υπερ 1992.1102^{*} ο ίδιος, Η ιστορική εξέλιξη της νομοθεσίας του ουσιαστικού ποινικού δικαίου στη νεώτερη Ελλάδα. Από το Απάνθισμα των Εγκληματικών στον Ποινικό Κώδικα, ΝοΒ 2013.346^{*} Hirsch, Σύγχρονη ποινική νομοθεσία και τα όρια του ποινικού δικαίου, ΠΧ ΜΘ 981^{*} Κιούπης, Η αρχή Nullum crimen sine lege certa Μανωλεδάκης, Το άρθρ. 7 Σ και οι ποιν. νόμοι, ΠΧ ΛΓ 865^{*} Κιούπης, Η αρχή n.c.s.l. certa στο σύγχρονο ποινικό δίκαιο, ΠΧ Ν 193^{*} Μπακόπουλος, Η αρχή νομιμότητας πρόβλεψης των ποινών κατά τη νμλγ του ΔΕΚ, ΠοινΔ 2006.327^{*} Μπιτζιλέκης, Τα όρια της εφαρμογής της αρχής n.c.n.p.s.l. στους λόγους άρσης του αδικίου, ΠΧ 1985.529^{*} Μυλωνόπουλος, Γλωσσικό νόημα του ποινικού κανόνα και αληθής βούληση του ιστορικού νομοθέτη, ΠΧ ΜΓ/353^{*} Νικολαΐδης, Οι δυσανάλογες ποινές στο αμερικανικό δίκαιο, ΠΧ 1986/244^{*} Σούρλας, Κείμενο του νόμου και γραμματική ερμηνεία, Αφίερωμα Γαζή, 1994 σ. 627^{*} Τσίνας, Απαγορευμένη αναλογία και επιτρεπτή ερμη-

νεία του ποινικού νόμου – Μια συμβολή στη μεθοδολογία του ποινικού δικαίου (2010): Τράμπας, Η ερμηνεία των ποινικών νόμων και ο κοινωνικός παράγων, ΝοΒ 1964.243· Τσουκάς, Από τον «πανδεκτισμό» στην «τελεολογία». Η ανακαίνιση της νομικής μεθόδου ερμηνείας στην Ελλάδα, ΝοΒ 2016.410· Χίνος, Η αρχή “ουδέν έγκλημα κ.λπ.” εις τα άρθρ. 1 ΠΚ, 7 Σ/1952 και 7.1 Σ/1975, ΕΕΝ 1987.953.

Ι. Γενικά

1. Για την έννοια και το σκοπό της ποινής κ.λπ., βλ. εισαγ. σημ. άρθρ. 50-58. Η παρούσα διάταξη του νέου ΠΚ είναι όμοια με την ταυτάριθμη του προίσχ. ΠΚ. Η διάταξη αυτή είναι κατά βάση συμβολικής σημασίας, καθώς επαναλαμβάνει τη διάταξη του άρθρ. 7 παρ. 1 Συντ, ορίζοντας ότι έγκλημα δεν υπάρχει χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της, καθώς και την επιβλητέα γι’ αυτή ποινή. Η μεγάλη σημασία της αρχής αυτής επιβεβαιώνεται και από το γεγονός της κατοχύρωσής τους τόσο στο άρθρ. 7 της ΕΣΔΑ, όσο και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

ΙΙ. Η αρχή της νομιμότητας στην ποινή

2. Α. Τα συνταγματικά θεμέλια της παρούσας διάταξης-Διεθνείς Συμβάσεις. Το ισχύουν Συντ στο άρθρ. 7 ορίζει ότι “Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης”. Καθιερώνεται εδώ το αξίωμα *nullum crimen nulla poena sine lege* (κατά τη διατύπωση του Feuerbach), δηλ. της μη αναδρομικής εφαρμογής του ποινικού νόμου προς θεμελίωση ή επαύξηση της βαρύτητας του αξιόποινου. Η ίδια αρχή θεσπίζεται στο άρθρ. 7 της ΕΣΔΑ και 15 του ΔιεθνΣυμφ ΟΗΕ (κυρ. ν. 2462/97) και άρθρ. 11 § 2 της ΟικουμΔιακ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αποτελεί επίσης και γενική αρχή του ευρωπαϊκού και κοινοτικού δικαίου (ΔΕΚ απόφ. της 3.5.07 ΠοινΔ 2007.721). Οι Συμβάσεις ΕΟΚ δεν περιέχουν κανόνα που να χαρακτηρίζει τις πράξεις εσχάτης προδοσίας (άρθρ. 134) και στάσης (ΣΠΚ 61) ως μη αξιόποινες (ΑΠ 1062/90 ΠΧ ΜΑ 327). Αποδέκτες της αρχής αυτής είναι ο νομοθέτης και ο δικαστής (σχετ. Κοτσαλής ΠοινΔ ΓΜ Ι σ. 57).

3. Αμφισβητείται αν η παρούσα ρύθμιση είναι απόρροια της αρχής του Κράτους Δικαίου (η κρατούσα άποψη στη Γερμανία), των αρχών της Δημοκρατίας και της διάκρισης των εξουσιών ή μιας ισχύουσας εγγυητικής αρχής αντικειμενικότητας (Lackner/Kühl 2007 § 1 αρ. 1). Η αρχή αυτή δεν φαίνεται άγνωστη στους αρχαίους Έλληνες (βλ. λ.χ. Λυκούργου κατά Λεωκράτους 4, Δημοσθένης κατά Τιμοκράτους 42, 116, βλ. και περαιτέρω Λιακόπουλου, Η νομοθεσία της αρχαίας Αθηναϊκής Πολιτείας σ. 236 επ.: de Romilly, Ο νόμος στην ελληνική σκέψη, 1995). Αξιοσημείωτο είναι ότι και ο Απόστολος Παύλος στην προς Ρωμαίους Επιστολή Δ 15 αναφέρει “οὐ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις” (αν δεν υπάρχει νόμος δεν υπάρχει και παράβαση).

4. Β. Τα κατ’ ιδίαν στοιχεία της διάταξης. Το άρθρ. 1, υπό το πρίσμα της ανωτ. διάταξης του Συντ, έχει την έννοια ότι για να υπάρξει αξιόποινη πράξη πρέπει αυτή να προβλέπεται από νόμο που να ορίζει τα συστατικά της στοιχεία, καθώς και την ποινή (BverfGE 45, 363), έστω και εντός πλαισίων. Ο νόμος πρέπει να είναι γραπτός (*lex scripta*), να μην δρα αναδρομικά σε βάρος του κτγρ (*lex previae*), να διατυπώνεται κατά τρόπο ορισμένο (*lex certa*) και δεν επιτρέπεται αναλογική εφαρμογή (*lex stricta*).

5. α) Η lex scripta. Ο νόμος πρέπει να είναι **γραφτός** και μάλιστα ψηφισμένος από την Ολομέλεια της Βουλής (Συντ 26 § 1, 73-77) και να έχει αποκτήσει τυπική και ουσιαστική ισχύ (βλ. κατωτ. αρ. 7). Μπορεί να προέρχεται και από το αρμόδιο όργανο κατ' **εξουσιοδότηση τυπικού νόμου**, λ.χ. Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Υπουργό, αστυνομική Αρχή κ.λπ. (Συντ 43 §§ 2 και 4), όχι όμως από δικαστική αρχή (arg. από Συντ 43 § 2), λ.χ. τον εισαγγελέα (Μαγκάκης ΣυστΕρμΠΚ άρθρ. 1 αρ. 20· έτσι συνέβαινε με το άρθρ. 16 του ΠΚ της ΕΣΔΔ επί κενών της ποινικής νομοθεσίας).

6. Η εξουσιοδότηση πρέπει να είναι **“ρητή”**, δηλ. να προκύπτει άμεσα και όχι συμπερασματικά και **“ειδική”**, δηλ. να προσδιορίζονται στο νόμο με σαφήνεια και ακρίβεια τα όρια και το περιεχόμενό της, άλλως είναι αντίθετη προς το Συντ 7 § 1. Στα πλαίσια αυτά αντιμετωπίζεται και ο ποινικός νόμος **“εν λευκώ”**, ειδικότεροι κατηγορία των οποίων αποτελούν και οι χωλοί ποινικοί νόμοι (Μανωλεδάκης ΠΧ ΛΓ 874). Η διάταξη πρέπει να εκδόθηκε μέσα στα όρια της νομοθετικής εξουσιοδότησης (ΑΠ 1745/83 ΠΧ ΛΔ 585). **“Λευκός”** κρίθηκε και ο ν. 710/45 (προστασία του εθνικού νομίσματος: ΑΠ 940/84 ΠΧ ΛΕ 142), είναι δε και τα άρθρ. 156, 291 § 1, 354, 404 § 1, (σχετ. Ανδρουλάκης 2000 σ. 101), καθώς και το άρθρ. 30 § 15 ΑγορΚωδ. Κρίθηκε ως αόριστο και το άρθρ. 47 γ του ν.δ. 400/1970 που συναρτά την «ασφαλιστική τάξη» από σύνολο νόμων, διαταγμάτων κ.λπ. (ΑΠ 588/04 ΠΧ ΝΔ 514).

7. Ο εθιμικός κανόνας δικαίου δεν μπορεί να θεμελιώσει ή να επιβαρύνει το αξιόποινο (δηλ. in malam partem του κτγρ)· μπορεί όμως να επηρεάσει το εύρος του ποινικού κανόνα, όταν αναφέρεται στα στοιχεία του αξιόποινου σε σχέση του ιδιωτικού δικαίου που έχει διαμορφωθεί εθιμικά (Χωραφάς, § 13 Ι 2), λ.χ. περί της έννοιας της ιδιοκτησίας, του σκανδάλου, της ασέλγειας κ.λπ. (Ανδρουλάκης 2000 σ. 98· Lackner/Kühl 2007 § 1 αρ. 3). Μπορούμε επίσης, αναμφίβολα, από έθιμο να αντλήσουμε κανόνα άρσης του αδικού ή του καταλογισμού κ.λπ. (βλ. και εισαγ. σημ. άρθρ. 20-25 και άρθρ. 20· ΑΠ 1090/81 ΠΧ ΛΒ 402· Fischer 2008 § 1 αρ. 9· Ανδρουλάκης, ό. ανωτ. σ. 99· Σπινέλλης σε ΣυστΕρμΠΚ άρθρ. 20-25 αρ. 5· Μυλωνόπουλος ΠοινΔ ΓΜ 2007 σ. 382). Για την κατάργηση του αξιοποίνου με έθιμο, βλ. κατωτ. αρ. 8. Παρόμοια ισχύουν και σε σχέση με τις **γενικές αρχές του δικαίου**, όπου, πλην άλλων, θα παρέμενε ανοικτή η οδός των καταχρήσεων στο εσωτερικό δίκαιο (σχετ. Μυλωνόπουλος ΠοινΔ ΓΜ 2007 σ. 63· εξαίρεση στα διεθνή ποινικά δικαστήρια).

8. Ο νόμος ισχύει μέχρι την κατάργησή του με νεότερο νόμο ρητώς ή σιωπηρώς. Αν καταργηθεί ο **“εν λευκώ”** ποινικός νόμος (βλ. ανωτ. αρ. 6), αυτοθρόως παύει και η ισχύς των κατ' εξουσιοδότησή του ουσιαστικών ποινικών διατάξεων, διότι αυτές στερούνται πλέον ερεισματος. Το αξιόποινο δεν μπορεί να καταργηθεί με **έθιμο**, ούτε με **μακροχρόνια αχρησία του κανόνα**, δηλ. με τη μη εφαρμογή του, λόγω δημιουργίας κοινής περί δικαίου πεποίθησης (ΑΠ 914/80 ΠΧ ΛΑ 51· Χωραφάς, § 13 Ι 2· Μπουρόπουλος Α σ. 4· αντιθ. Fischer 2008 § 1 αρ. 9· Ανδρουλάκης 2000 σ. 99· Μαγκάκης ΣυστΕρμΠΚ άρθρ. 1 αρ. 30· Μυλωνόπουλος ΠοινΔ ΓΜ 2007 σ. 64). Έτσι, η οικοδόμηση πλησίον αρχαιολογικού χώρου χωρίς άδεια επί μακρόν χωρίς δίωξη και τιμώρηση δεν καθιστά ανέγκλητη την πράξη (ΑΠ 914/80 ΠΧ ΛΑ 51), ούτε η ρίψη βεγγαλικών κατά την Ανάσταση λόγω **“εθίμου”** (βλ. σχετ. ΠλημΑθ 31521/76 ΠΧ ΚΣΤ 422· ΠλημΚω 24/96 ΠΧ ΜΣΤ 1493). Ενώ, με βάση το έθιμο έχουν κριθεί ότι δεν αποτελούν άδικες πράξεις οι σωματικές βλάβες που προκλήθηκαν σε αθλητικό αγώνα, αν τηρήθηκαν οι κανόνες του (Χωραφάς 9^η έκδ. σ. 183· βλ. και άρθρ. 308 αρ. 14). Για τα μικρής αξίας φιλοδωρήματα, βλ. άρθρ. 235. Ακόμη κρίθηκε ότι ούτε

η “τοπική συνήθεια”, που παρέχει λ.χ. στο μνηστήρα το δικαίωμα να συνευρίσκεται με την ανήλικη μνηστή αίρει τον άδικο χαρακτήρα της αποπλάνησης (ΑΠ 27/91 ΠΧ ΛΑ 428· 1149/80 ΠΧ ΛΑ 234).

8α. Από τις διατάξεις των άρθρ. 1, 2 και 3 του ΑΚ, συνδ. και προς τη διάταξη του άρθρ. 2 παρ. 2 ΝΔ 7/10-5-1964 «περί αποκαταστάσεως του ΑΚ και του Εισαγωγικού αυτού Νόμου», συνάγεται ότι και μετά την ισχύ του ΑΚ (23-2-1964) μπορεί να γεννηθεί έθιμο ως Κανών Δικαίου είτε προς συμπλήρωση, είτε προς κατάργηση του γραπτού και του εθιμικού Δικαίου, επιφυλασσομένης της απαγορεύσεως δημιουργίας εθίμου αντιτιθεμένου σε κανόνες δημοσίας τάξεως. Για την δημιουργία εθίμου, το οποίο συνιστά αυτοτελή πηγή κανόνων δικαίου (άρθρο 1 ΑΚ), απαιτείται μακρά, αδιάκοπη και ομοιόμορφη άσκηση με συνείδηση δικαίου, δηλαδή με την πεποίθηση των ασκούντων αυτό ότι εφαρμόζουν κανόνα δικαίου και δη, είτε των πολιτών ολοκλήρου του κράτους ή τμήματος αυτού, είτε των ανηκόντων σε μία τάξη ή επάγγελμα προσώπων. Το ασκούμενο έθιμο δεν πρέπει να αντίκειται στον ορθό λόγο, ούτε να προσκρούει στις παραδεδωγμένες δικαιοκίκες αρχές, τα χρηστά ήθη ή τη δημόσια τάξη (ΑΠ 8/23, 697/20 ΤΝΠ ΔΣΑ· 496/95).

9. β) Η lex praevia. Ο ποινικός νόμος **πρέπει να ισχύει πριν από την τέλεση** της πράξης (βλ. για το χρόνο τέλεσης, άρθρ. 17). Για το εξακολούθηση έγκλημα (98) και το διαρκές, βλ. άρθρ. 2. Ο λόγος της θέσπισης του κανόνα είναι η διάκριση των εξουσιών (Ανδρουλάκης 2000 σ. 121), ο περιορισμός της νομοθετικής αυθαιρεσίας και η ενίσχυση της γενικής πρόληψης (Μαγκάκης ΣυστΕρμΠΚ άρθρ. 1 αρ. 67). Η αρχή της n.c.n.p.s.l. στη νομική της αποτύπωση στην παρούσα διάταξη, συνδ. προς το άρθρ. 2, περιέχει και κανόνα διαχρονικής ισχύος (σχετ. Κοτσαλής ΠοινΔ ΓΜ Ι σ. 56). Στους λοιπούς κλάδους του δικαίου, ο κανόνας είναι ότι επιτρέπεται η αναδρομική ισχύς των νόμων, εκτός από τους φορολογικούς και τους ψευδοερμηνευτικούς. Για την αναδρομικότητα των δικονομικών νόμων, βλ. άρθρ. 2 και Μ. Μαργαρίτη, ΕρμΚΠοινΔ Γεν. Εισαγ.

10. Χρόνος έναρξης ισχύος του νόμου είναι αυτός που ορίζεται στο άρθρ. 103 ΕισΝΑΚ, δηλ. 10 ημέρες μετά τη δημοσίευση στην ΕτΚ (vacatio legis), εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά (τυπική και ουσιαστική ισχύς), δηλ. και από τη δημοσίευση του νόμου ακόμη. “Δημοσίευση” είναι η “πραγματική” κυκλοφορία της ΕτΚ, αφότου και είναι δυνατή η πραγματική γνώση του κοινού και όχι απλώς η ημερομηνία του ΦΕΚ που απλώς παράγει μαχητό τεκμήριο δημοσίευσης (ΣτΕ 3289/80 ΝοΒ 1982.1359).

11. Αναδρομική εφαρμογή έχει μόνο ο επεικέστερος για τον κτγρ νόμος (βλ. άρθρ. 2). Η αναδρομικότητα του αυστηρότερου νόμου δεν μπορεί να θεσπισθεί ούτε υπό το μανδύα της αυθεντικής ερμηνείας, κατά το Συντ 77 § 1. Η απαγόρευση αναφέρεται σε κάθε ποινικού χαρακτήρα διάταξη και αφορά όχι μόνο τις κύριες και παρεπόμενες ποινές, αλλά και όλα τα επακόλουθα ποινικού χαρακτήρα, λ.χ. έγγραφη στο Ποινικό Μητρώο (βλ. περί τούτων Μαγκάκη ΣυστΕρμΠΚ άρθρ. 1 αρ. 64, 65, 69, 70· σχετ. Lackner/Kühl 2007 § 1 αρ. 8), καθώς και σε όλους τους όρους θεμελίωσης και επαύξησης του αξιόποινου, αδιαφόρως αν προβλέπονται στο Γεν. ή το Ειδ. Μέρος του ΠΚ ή ειδικούς ποιν. νόμους (Κοτσαλής ΠοινΔ ΓΜ Ι σ. 58), χωρίς δε αμφιβολία και στην επίταση ποινών για ήδη αξιόποινη πράξη (βλ. άρθρ. 2). Επί ξεπλύματος χρήματος, ο νέος νόμος που ποινικοποιεί και τη συμπεριφορά του αυτουργού του βασικού εγκλήματος από το οποίο προέρχεται το χρήμα εφαρμόζεται για πράξεις που τελέστηκαν μετά από το ν. 3424/2005 (ΣυμβΕφΑθ 347/08 ΠοινΔ